

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Milieubelasting van beleid voor gezonde voeding

Milieubelasting van beleid voor gezonde voeding

RIVM-briefrapport 2025-0171

Colofon

© RIVM 2025

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

DOI 10.21945/RIVM-2025-0171

N. van der Vliet (auteur), RIVM
R.E. Vellinga (auteur), RIVM
A. Hollander (auteur), RIVM
A.M. van Bakel (auteur), RIVM
E.H.M. Temme (auteur), RIVM

Contact:

Nina van der Vliet
Gezonde en Duurzame Voeding
nina.van.der.vliet@rivm.nl

Dit onderzoek werd verricht in opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur in het kader van Onderzoek duurzame voedselconsumptie 2023-2026.

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven
Nederland

www.rivm.nl

Publiekssamenvatting

Milieubelasting van beleid voor gezonde voeding

De overheid neemt verschillende maatregelen om ervoor te zorgen dat de Nederlandse bevolking gezonder leeft. Onder andere om overgewicht en problematisch alcoholgebruik te verminderen. Dit gebeurt bijvoorbeeld via het Nationaal Preventieakkoord (NPA) en de Samenhangende Preventiestrategie (SPS).

Met deze maatregelen is het nu al mogelijk om 'dubbele winst' te behalen, zowel voor gezondheid als het milieu. Het is bijvoorbeeld gezonder om minder rood en bewerkt vlees te eten, wat ook minder schadelijk is voor het milieu. Met aanpassingen en aanvullingen kunnen de maatregelen uit het NPA en de SPS het milieu nóg minder belasten. Hiervoor is een krachtig pakket nodig van minder vrijblijvende maatregelen dan in de huidige afspraken. Dit blijkt uit onderzoek van het RIVM.

Concreet zorgen deze maatregelen ervoor dat er gezonder en meer plantaardig dan dierlijk voedsel wordt aangeboden. Ook is het belangrijk om water aan te bieden in plaats van frisdranken, alcoholhoudende en alcoholvrije dranken. Wetgeving is nodig om het voedselaanbod in omgevingen zoals scholen te verbeteren. Andere mogelijkheden zijn reclame voor ongezonde en milieubelastende voedingsmiddelen beperken. Of de kosten van de schade aan gezondheid en milieu meenemen in de prijs van voedingsmiddelen.

Vrijblijvende maatregelen hebben te weinig effect. Zonder stevige aanvullingen op de maatregelen worden (inter)nationale doelen voor gezondheid en milieu niet behaald. Een goed afgestemde aanpak van de ministeries die gezondheids- en duurzaamheidsbeleid opstellen en uitvoeren, met beleid dat bovendien minder vrijblijvende maatregelen bevat, is nodig om burgers te helpen gemakkelijk de gezonde én duurzame keuze te maken.

Het RIVM deed dit onderzoek in opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN).

Kernwoorden: milieubelasting, gezonde voeding, voedingsbeleid, duurzaamheid, nationaal preventieakkoord, samenhangende preventiestrategie, voedselomgeving, klimaat, milieu, klimaatakkoord, eiwittransitie

Synopsis

The environmental impact of healthy nutrition policies

The Dutch government is taking various measures to ensure that people in the Netherlands live healthier lives. The objectives include reducing overweight and problematic alcohol use. Two initiatives in this regard are the National Prevention Agreement (NPA) and the Coherent Prevention Strategy (SPS).

With these measures, it is already possible to achieve win-win situations, both for health and the environment. For example, limiting red and processed meat consumption is both healthier and less environmentally harmful. Adjustments and additions to the measures set out in the NPA and SPS can reduce the environmental impact of the Dutch diet even further. This requires a robust set of measures that are more strict than those set out in the current agreements. This is shown by a study conducted by RIVM.

In concrete terms, these measures should ensure that the available food offer is healthier and more plant-based than animal-based. Another important aspect is to replace soft drinks, alcoholic and non-alcoholic drinks with water. Legislation will be needed to improve the available food offer in environments such as schools. Other possibilities include reducing the number of advertisements for unhealthy food that is also harmful to the environment, and including the costs of damage to health and the environment into food prices.

Non-binding measures have too little impact. National and international health and environmental targets will not be reached without robust adjustments and additions to the existing measures. A well-coordinated approach by the ministries that develop and implement health and sustainability policy, with policies that also contain more binding measures, is needed to make it easier for citizens to make healthy and sustainable choices.

RIVM conducted this study on behalf of the Ministry of Agriculture, Fisheries, Food Security and Nature.

Keywords: environmental impact, healthy nutrition, food policy, sustainability, national prevention agreement, coherent prevention strategy, food environment, climate, environment, climate agreement, protein transition

Inhoudsopgave

1	Inleiding — 9
2	Methode — 11
3	Wat is een gezond en duurzaam voedingspatroon? — 13
3.1	Meer plantaardig en minder dierlijk — 13
3.2	Meer groente en fruit en volkoren producten — 14
3.3	Minder consumeren — 14
3.4	Gezonde en duurzame dranken — 15
4	Potentiële impact van NPA en SPS op milieubelasting — 17
4.1	Inzet op meer plantaardig en minder dierlijk — 17
4.2	Inzet op een verschuiving naar meer onverzadigde vetten — 19
4.3	Inzet op meer groente en fruit en volkoren — 20
4.4	Inzet op minder consumeren — 21
4.5	Inzet op gezonde en duurzame dranken — 22
4.6	Potentie van beleid voor milieu — 23
5	Aanvullende maatregelen — 25
5.1	Voeg krachtigere maatregelen toe — 25
5.2	Maak voedselaanbod gezonder én duurzamer — 25
5.3	Gezond en duurzaam betaalbaarder — 27
5.4	Restricties op reclame en marketing — 27
5.5	Van vrijblijvend naar verplicht — 28
5.6	Integrale benadering van voeding — 28
5.7	Samenhang en eenduidige boodschappen — 29
5.8	Integrale agenda, beleidsontwikkeling, monitoring en evaluatie — 29
6	Conclusie — 31
	Literatuur — 33
	Verklarende woordenlijst — 37

1 Inleiding

De huidige voedselsystemen en voedingspatronen spelen een grote rol in klimaatverandering, milieudegradatie en verlies aan biodiversiteit. Ook dragen ze aanzienlijk bij aan ongezonde leefstijlen en hebben zij nadelige gevolgen voor de gezondheid en zorgkosten. Om deze gezondheidsproblematiek aan te pakken neemt de overheid diverse beleidsmaatregelen om voedselconsumptie en -aanbod gezonder te maken. Het Nationaal Preventieakkoord (NPA;2018) en de daarop voortbouwende Samenhangende Preventiestrategie (SPS;2025) zijn hiervan een belangrijk onderdeel [1, 2]. De beschreven ambities en maatregelen om overgewicht, problematisch alcoholgebruik fors terug te dringen in 2040 zijn mogelijk ook relevant voor de doelstellingen van nationaal duurzaamheidsbeleid. Denk aan het Klimaatakkoord en de Eiwitstrategie. Daarnaast bestaat er een beleidsdoel dat meer mensen eten volgens de Schijf van Vijf (Sv5), inclusief een verschuiving naar een meer plantaardig voedingspatroon [3].

In opdracht van het ministerie van LNVN heeft het RIVM kwalitatief onderzocht wat de potentiële milieueffecten zijn van beleidsmaatregelen in het NPA en de SPS, gericht op voedsel- en alcoholgebruik. Centraal in dit briefrapport staat de vraag: In hoeverre kan bestaand beleid gericht op gezonde voedingspatronen bijdragen aan het verminderen van de milieubelasting van wat we eten en drinken?

Deelvragen hierbij zijn:

- Wat is een gezond én duurzaam voedingspatroon?
- Welke aanpassingen aan het bestaande voeding- en alcoholbeleid kunnen bijdragen aan een verdere verlaging van de milieubelasting?
- Welke aanvullende maatregelen op het bestaande voedings- en alcoholbeleid kunnen zorgen voor een effectieve verlaging van de milieubelasting?

2 Methode

Centraal staan het NPA en de SPS, veelomvattende beleidsdocumenten op het gebied van gezondheid, waarbij wij ons richtten op de onderdelen voeding en problematisch alcoholgebruik. Er is een kwalitatieve inschatting gemaakt van de potentiële winst in milieubelasting van voedsel en de voedingspatronen waar de maatregelen in het NPA en de SPS zich op richten. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van expertconsultatie (experts op het gebied van gezonde of duurzame voeding, gedrag, voedselsystemen), de Levenscyclus Analyse (LCA) voedseldatabase milieubelasting voedingsmiddelen (versie 2024) [4], (inter)nationale wetenschappelijke literatuur en onderzoeksrapporten. Er zijn hierbij verschillende milieu-impact categorieën gebruikt: klimaatverandering uitgedrukt in broeikasgasuitstoot (zoals CO₂ of methaan, gemeten in CO₂-equivalenten), landgebruik, waterverbruik en biodiversiteitsverlies. Onder biodiversiteitsverlies vallen aspecten als verzuring, vermeting en ecotoxiciteit. Hoewel niet alle milieu-impact categorieën hiermee gedekt zijn, geven deze aspecten gezamenlijk over het algemeen een goede indicatie van de totale milieubelasting [5]. Daarnaast is afgestemd met relevante organisaties (het ministerie van VWS, de Gezondheidsraad, het Trimbos-instituut en het Voedingscentrum). De ontvangen feedback is, waar relevant, meegenomen in de aanscherping van de resultaten en conclusies.

Het onderzoek richt zich op de gemiddelde milieueffecten per voedselgroep (en het aanbod en consumptie hiervan). Ook alcoholhoudende dranken zijn meegenomen. Het onderzoek richt zich niet op indirecte effecten zoals de impact van veranderde vraag op productie en aanbod. Ook relatieve milieubelasting en substitutie-effecten zijn buiten beschouwing gelaten. Er is dus niet gekeken naar de stijgende milieubelasting van een productgroep t.o.v. andere productgroepen indien er meer wordt gegeten van die productgroep. Er is gekeken naar voedingsbeleid gericht op verwerkers, verkopers en consumenten, en niet naar grondstoffen of primaire productie of voedselsystemen (voedselbeleid). Andere NPA/SPS-onderdelen zoals roken, zijn eveneens relevant voor de milieubelasting, maar vielen buiten de scope van dit onderzoek. Ook haalbaarheid en uitvoerbaarheid van aanbevolen maatregelen vielen buiten de scope. Onder duurzame voeding wordt voeding verstaan die zowel gezond is (voedingswaarde/voedingskundige kwaliteit) als een lage milieubelasting heeft. Voedselveiligheidsaspecten vallen buiten de scope van dit onderzoek. Onderaan dit document staat een verklarende woordenlijst.

3 Wat is een gezond en duurzaam voedingspatroon?

3.1 Meer plantaardig en minder dierlijk

Een voedingspatroon met meer plantaardige en minder dierlijke voedingsmiddelen is doorgaans zowel gezond als duurzaam [6-13]. De consumptie van dierlijke producten, zoals vlees, kaas en zuivel, zorgen voor een relatief hoge milieubelasting. Wereldwijd is de uitstoot van broeikasgassen door de productie van dierlijke voedingsmiddelen ongeveer twee keer zo hoog als bij plantaardige alternatieven [14]. Ook het landgebruik en waterverbruik liggen beduidend hoger [4, 15]. Daarnaast draagt de zuivelconsumptie in Nederland aanzienlijk bij aan de totale milieubelasting. Tegelijk dragen enkele porties zuivel per dag bij aan een lager risico op chronische ziekten [13]. Het is dus belangrijk om niet meer zuivel te consumeren dan nodig.

Verschuiving in eiwitbronnen

Minder vlees eten, met name rood en bewerkt vlees, is één van de meest effectieve aanpassingen om de milieubelasting door voedselconsumptie te verlagen [16]. Kip en gevogelte kennen een lagere milieubelasting dan rood en bewerkt vlees en kunnen soms gegeten worden als vervanging, maar plantaardige eiwitbronnen zijn een minder milieubelastende keuze [4, 13]. Plantaardige eiwitbronnen (peulvruchten, noten en zaden, volwaardige/gezond samengestelde vlees- en zuivelvervangers) bieden een gezond en duurzaam alternatief [13]. Zo zijn peulvruchten gunstige eiwitbronnen ten opzichte van dierlijke eiwitbronnen wat betreft broeikasgasuitstoot, landgebruik en waterverbruik [4]. Noten kennen een lage broeikasgasuitstoot, maar landgebruik verschilt sterk. Ook waterverbruik verschilt sterk per type noot. Pinda's kennen lager waterverbruik dan boomnoten; pinda's worden daarom aanbevolen als onderdeel van de variatie aan noten [13]. Gezond samengestelde vlees- en zuivelvervangers (met laag zout en verzadigd vet; voldoende eiwit, B12 en ijzer) kennen ook een relatief lage milieubelasting en kunnen passen in een minder dierlijk en meer plantaardig voedingspatroon [11, 17]. Er is echter nog weinig bekend over de (langdurige) gezondheidseffecten van deze vervangers [13].

Er zijn ook dierlijke alternatieve eiwitbronnen zoals ei en vis. Eieren bevatten grotendeels dezelfde voedingsstoffen als vlees en zijn een relatief duurzame keuze binnen de dierlijke eiwitbronnen. Echter, via de kippen(vlees)industrie gaat de eierproductie gepaard met uitstoot van mest, broeikasgassen, verzuring en fijnstof [18, 19]. Eén keer per week (duurzaam gevangen of gekweekte) vis eten, in plaats van vlees, kan passen binnen een gezond en duurzaam voedingspatroon. Vergeleken met vleesproductie gaat visproductie meestal gepaard met een lagere broeikasgasuitstoot, landgebruik en waterverbruik [4]. De milieubelasting verschilt echter sterk per vissoort en vangstmethode. Bij wilde vis speelt overbevissing en bijvangst, en bij kweekvis speelt antibioticagebruik en vermesting van (zee)water, met biodiversiteitsverlies tot gevolg. Daarom wordt consumptie van duurzaam gevangen of gekweekte vis aanbevolen [13].

Minder verzadigd vet, meer onverzadigd vet

Verzadigde vetten zijn ongezonder dan onverzadigde vetten. Verzadigd (meestal hard) vet is vooral afkomstig uit dierlijke producten zoals roomboter, vlees, melkproducten, room en kaas [20], terwijl onverzadigd vet (meestal zacht/vloeibaar) afkomstig is uit met name plantaardige bronnen als olijfolie, noten, avocado, maar ook vette vis. Avocado kent door hoog waterverbruik een relatief hoge milieubelasting [4]. Plantaardige oliën zijn qua broeikasgasuitstoot duurzamer dan roomboter, maar verschillen sterk in milieubelasting. Zo kennen oliën een hoog waterverbruik, door de conversie van de noten, zaden of vruchten tot olie. Olijfolie kent het hoogste waterverbruik en landgebruik [4]. Hoewel palmolie per hectare meer opbrengt dan andere oliën, gaat het gepaard met ontbossing, broeikasgasuitstoot, vervuiling en biodiversiteitsverlies. Palmolie met het RSPO keurmerk is duurzamer geproduceerd. Er is nog weinig bekend over andere effecten en afwegingen rondom andere plantaardige oliën [21]. Een dierlijk product met veel verzadigd vet is kaas. Kaas heeft een hoge milieubelasting, vooral door de conversie van een grote hoeveelheid melk tot kaas. Jongere, zachte en minder vette kazen zijn zowel gezondere als duurzamere opties binnen de kazen [13]. Harde, oude kazen bevatten het meeste verzadigd vet én vragen meer melk en langere rijpingstijd, wat leidt tot extra uitstoot, landgebruik, waterverbruik en biodiversiteitsverlies [4].

3.2 Meer groente en fruit en volkoren producten

Het verhogen van de groente en fruitconsumptie is nodig voor de volksgezondheid. Daarnaast kan het ook leiden tot een verlaging van de milieubelasting, mits dit gepaard gaat met minder consumptie van voedingsmiddelen die niet passen binnen een gezond voedingspatroon (bijv. sterk bewerkte snacks) of voedingsmiddelen met een hoge milieubelasting (dierlijke voedingsmiddelen). Groente en fruit hebben doorgaans een relatief lage broeikasgasuitstoot, waterverbruik en landgebruik [15]. Dat geldt zeker voor seizoensproducten. Er zijn echter ook tropische vruchten of kasgroenten buiten het seizoen met een hoger waterverbruik. Biologische teelt heeft een gunstig effect op biodiversiteit [22]. Volkoren producten zijn gezonder dan witte (geraffineerde) varianten, en hebben een vergelijkbaar lage milieubelasting [4].

3.3 Minder consumeren

Minder consumeren en minder verspillen dragen bij aan een gezond en duurzaam voedingspatroon. Voedselverspilling is ook een vorm van overconsumptie [23, 24]. In 2022 verspilde de Nederlandse consument thuis gemiddeld ruim 33 kilo, bijna 9% van het totaal gekochte voedsel [25]. Overconsumptie draagt bij aan onnodige broeikasgasuitstoot, landgebruik, waterverbruik en biodiversiteitsverlies [23, 24, 26, 27]. In Nederland is ongeveer de helft van de volwassenen te zwaar [28], mede door overconsumptie. Nederlandse volwassenen met overgewicht stoten door overconsumptie gemiddeld ongeveer 20% (0,8 kg CO₂-eq) per dag meer uit vergeleken met Nederlandse volwassenen met een gezond gewicht [29]. Een verminderde eiwitname leidt bij de meeste Nederlanders niet tot een tekort in aminozuren en micronutriënten omdat ons huidige voedingspatroon ruim voldoende eiwit bevat [12].

In Westerse landen wordt niet alleen te veel (rood en bewerkt) vlees gegeten, wat o.a. leidt tot een hoge eiwitinname, maar ook te veel ongezonde voedingsmiddelen die niet passen binnen een gezond voedingspatroon. Dit betreft met name energiedichte voedingsmiddelen met een lage voedingswaarde, zoals zoetigheden, snacks, witte rijst en geraffineerde pasta en brood, bewerkt vlees, suiker- en alcoholhoudende dranken. Hoewel veel voedingsmiddelen bewerkt zijn om ze eetbaar, veilig of langer houdbaar te maken, zijn er ook sterk bewerkte voedingsmiddelen. Deze worden gekenmerkt door lange ingrediëntenlijsten en te hoge gehalten aan zout, suiker en vet. Hierdoor vallen ze vaak buiten de Sv5. Deze voedingsmiddelen vormen ongeveer een derde van de totale voedselconsumptie, twee derde van de energie-inname en een derde van de milieubelasting [30]. Verwerking, verpakking en transport voegen bovendien onnodige milieu-impact toe aan deze sterk bewerkte producten [31]. Sommige sterk bewerkte producten passen wel in een gezond en duurzaam voedingspatroon (bijvoorbeeld glutenvrije producten of volkorenbrood). Soms zijn bewerkte producten door efficiënter gebruik van grondstoffen zelfs gunstiger qua milieubelasting [30]. Denk bijvoorbeeld aan kop-tot-staart gebruik van dierlijke producten. Bewerkte kant-en-klare zuivel- en vleesvleesvervangers kunnen een passend alternatief voor zuivel en vlees zijn.

3.4 Gezonde en duurzame dranken

De consumptie van dranken levert - na vlees en kaas - de grootste bijdrage aan de broeikasgasuitstoot van de Nederlandse voedselconsumptie [5, 27]. Dit komt deels doordat dranken in grotere hoeveelheden worden geconsumeerd: het gemiddelde voedingspatroon bestaat voor twee derde uit dranken en een derde uit vast voedsel [5]. Kraanwater, (ongezoete) koffie en thee zijn gezonder en duurzamer dan frisdrank, vruchtensappen, alcoholhoudende en -vrije dranken [4, 5]. De productie van frisdranken en alcoholhoudende dranken kost relatief veel energie en grondstoffen. Vruchtensappen kennen relatief hoog waterverbruik door de conversie van fruit naar sap [4]. Alcoholproductie is milieubelastend t.o.v. andere dranken, met hoog waterverbruik (800 liter water voor 1 liter wijn) en hoge broeikasgasuitstoot (510–842 g CO₂-eq per liter bier) [32]. Ook dranken laag in alcohol of alcoholvrij kennen een hoge broeikasgasuitstoot omdat de-alcoholisatie een energie-intensief proces is [32]. Het vervangen van alle fris- en alcoholhoudende dranken door kraanwater is - naast verminderde vleesconsumptie - een effectieve manier om broeikasgasuitstoot door voedselconsumptie te verminderen [33]. Er is nog weinig bekend over het verschil in milieubelasting tussen suikerhoudende of suikervrije frisdranken, maar eerste aanwijzingen suggereren dat het vervangen van suiker door kunstmatige zoetstoffen de milieubelasting kunnen verlagen [34, 35]. Voor zuigelingen is moedermelk de gezondste manier van voeden [36]. Flesvoeding is meestal gemaakt van zuivel, wordt wereldwijd geproduceerd en getransporteerd en draagt bij aan ontbossing, vervuiling en biodiversiteitsverlies [37]. Hoewel borstvoeding de energiebehoefte van de moeder verhoogt, laten eerste studies zien dat de milieubelasting ervan alsnog lager is dan die van flesvoeding [38, 39].

4 Potentiële impact van NPA en SPS op milieubelasting

In deze sectie wordt besproken welke ambities en maatregelen binnen het NPA en SPS kunnen bijdragen aan een gezond en duurzaam voedingspatroon. Ook wordt ingegaan op de deelvraag: Welke aanpassingen aan het bestaande voeding- en problematisch alcoholbeleid kunnen bijdragen aan een verdere verlaging van de milieubelasting?

Maatregelen binnen het NPA en de SPS

Voor het onderdeel *overgewicht* zijn de maatregelen grofweg in te delen in drie categorieën.

Voedselsamenstelling, zoals de **Nationale Aanpak Productverbetering (NAPV)**, die fabrikanten stapsgewijs stimuleert producten gezonder te maken wat betreft zout, suiker, verzadigd vet en kilocalorieën en de **Nutri-Score**, een voedselkeuzelogo dat consumenten helpt binnen productgroepen producten met een betere samenstelling te kiezen via vijf kleurscores.

Informatieomgeving, zoals voorlichting, educatie, reclame- en marketingmaatregelen, gericht op het stimuleren van gezonde voedingspatronen en het terugdringen van overconsumptie. Hier neemt de **Schijf van Vijf (Sv5)** van het Voedingscentrum een grote plaats in. Ook is er in de SPS aandacht voor de online leefomgeving.

Voedselomgeving, zoals het vergroten van de beschikbaarheid van gezonde producten, met als leidraad de Sv5 en de Richtlijn Eetomgevingen van het Voedingscentrum. De SPS zet meer in op de voedselomgeving dan het NPA.

Voor het onderdeel *problematisch alcoholgebruik* zetten NPA en SPS in op **informatie** (bijv. reclamebeperkingen) en **omgeving** (bijv. handhaving aanbod), niet op samenstelling.

4.1 Inzet op meer plantaardig en minder dierlijk

De NAPV zet via stapsgewijze productverbetering o.a. in op een verlaging van toegevoegd suiker en zout in voedingsmiddelen, inclusief het zoutgehalte van (kant-en-klare) vleesvervangers. De SPS beschrijft aanvullende concrete afspraken over o.a. melkproducten en plantaardige zuivel- en vleesvervangers. Indien fabrikanten door deze afspraken effectief gestimuleerd worden om vervangers te verbeteren, kan er een gezonder en meer uitgebreid aanbod vervangers van dierlijke producten ontstaan. Hierbij dient aandacht te zijn voor de dalende jodiuminname in Nederland, deze is nu nog maar net voldoende. Jodium wordt toegevoegd aan zout en is daarnaast aanwezig in dierlijke producten [40]. Bij verdere maatregelen gericht op lagere inname van zout en dierlijke producten is het van belang de jodiumstatus te monitoren.

Mogelijke aanpassingen:

1. het apart toevoegen van productcriteria voor het suikergehalte van plantaardige zuivelvervangers. Deze worden nu samengenomen met zuivel. Via aparte criteria kan de ontwikkeling van gezonde volwaardige vervangers gestimuleerd worden.
2. het toevoegen van een criterium voor het aandeel dierlijke ingrediënten of eiwitten voor verwerkte samengestelde producten. Denk aan maaltijdsalades of broodjes, om via herformulering het aandeel dierlijke ingrediënten en eiwitten te verminderen. Dit laatste vereist echter voldoende databeschikbaarheid en momenteel is het wettelijk niet verplicht om gegevens over het aandeel dierlijk eiwit op het etiket te vermelden en daardoor vaak onbekend.
3. meer aandacht voor het ontwikkelen van volwaardige vervangers. Veel kant-en-klare vleesvervangers staan nu niet in de Sv5 door teveel zout en verzadigd vet, en te weinig eiwit, B12 en ijzer. De stap naar vervangers en peulvruchten lijkt acceptabeler voor consumenten dan de stap naar tofu of tempé [41]. Dit pleit voor het stimuleren van volwaardige vervangers. Daarbij verdient het aandacht dat sommige vleesvervangers weliswaar volledig plantaardig zijn, maar dat andere varianten dierlijke ingrediënten bevatten als kippeneiwit of kaas. Hoewel buiten de scope van de NAPV, kan er ook aandacht besteed worden aan smaak en textuur om de acceptatie te verhogen van gezonde en duurzame vervangers.

Bij de huidige Nutri-Score krijgen producten met een hoog aandeel groenten, fruit en peulvruchten een gunstigere Nutri-Score met een lager aandeel. Ook is het maximale aantal punten voor eiwit per 100g voor rood vlees begrensd, waardoor producten met minder rood vlees een gunstigere Nutri-Score krijgen. Dit leidt in theorie tot een gunstigere Nutri-Score voor producten met een lagere milieubelasting via minder rood vlees, alhoewel dit sterk verschilt tussen productcategorieën. Voor vlees- en zuivelvervangers (qua zout, suiker, verzadigd vetgehalte) sluit het Nutri-Score algoritme goed aan bij de Nederlandse voedingsrichtlijnen. Uitdagingen blijven bestaan op het gebied van micronutriënten omdat die niet in het algoritme zijn opgenomen (ijzer, calcium, vitamine B12) [42]. Dat komt doordat deze micronutriënten momenteel niet wettelijk verplicht op het etiket staan en de Nutri-Score uitgaat van de voedingswaardedeclaratie op etiketten.

Mogelijke aanpassing:

1. het toekennen van een nog lager maximum aantal punten aan het eiwitgehalte van rood vlees [43]. Ondanks de huidige begrenzing op eiwit in rood vlees, bleek uit de evaluatie van de Nutri-Score (op aansluiting op voedingsrichtlijnen) dat onbewerkt rood vlees een groene Nutri-Score kan krijgen [44]. Hoewel consumptie hiervan met mate past binnen een gezond voedingspatroon, heeft het de hoogste milieubelasting, wat pleit voor een lager maximum aantal punten waardoor de Nutri-Score minder gunstig is.

Het NPA en de SPS zetten sterk in op de Sv5. De Sv5 is een praktische vertaling van de wetenschappelijk onderbouwde Richtlijnen Goede Voeding en de voedingsnormen van de Gezondheidsraad. Het advies om meer plantaardig en minder dierlijk eten is één van de centrale uitgangspunten van de RGV uit 2015. Dit komt terug in het huidige advies van de Sv5 om vooral voor plantaardige producten als peulvruchten, noten, tofu en tempé te kiezen en daarnaast één keer per week vis, ei, en niet te veel vlees te eten. Daarnaast is het advies niet meer dan de aanbevolen hoeveelheden zuivel te nemen, en wordt de optie gegeven voor verrijkte sojadrink en -yoghurt.

Een grote groep Nederlanders eet momenteel niet volgens de huidige Sv5 [15]. Zelfs als Nederlanders volledig volgens de huidige Sv5 eten, daalt de broeikasgasuitstoot niet substantieel zolang dit dicht bij het huidige eetpatroon blijft. Voor wezenlijke milieuwinst is een forse vermindering van de vleesconsumptie nodig en/of de keuze voor de meest duurzame varianten binnen elk vak van de Sv5 [45]. In december 2025 zijn de Richtlijnen goede voeding: eiwitbronnen en voedingspatronen uitgebracht [13]. Hierin is milieubelasting meegenomen. Nieuw in deze herziening is het maximum aantal gram rood vlees per week (200 gram) en zo min mogelijk bewerkt vlees. Ook de richtlijn om 250 gram peulvruchten per week te eten is nieuw. In april 2026 komt het Voedingscentrum met een vertaling van de RGV2025 in praktische adviezen voor de consument middels een herziening van de Sv5 [46]. Dit sluit zoveel mogelijk aan bij het huidige voedingspatroon van Nederlanders. Het nieuwe RGV2025 advies rond eiwitbronnen impliceert een aanzienlijke verandering ten opzichte van het huidige Nederlandse eetpatroon [13].

Mogelijke aanpassing:

1. om de verandering in het huidige Nederlandse eetpatroon haalbaar te maken is het van belang stevig in te zetten op concrete stappen om de inname van vlees en zuivel te verminderen en de inname van peulvruchten te verhogen [47].

4.2 Inzet op een verschuiving naar meer onverzadigde vetten

Een van de doelen van de NAPV is het verlagen van het gehalte verzadigd vet in voedingsmiddelen. Door dierlijke ingrediënten (boter, room) te vervangen door plantaardige onverzadigde vetten, daalt het verzadigd vetgehalte in producten zoals koek, gebak en hartige snacks. Dit kan bijdragen aan gezondere producten met een lagere milieubelasting.

Mogelijke aanpassing:

1. stel NAPV criteria op voor verzadigd vet en zout voor plantaardige vervangers van kaas. Deze zijn nu niet gelinkt aan de Sv5 en vallen nu zelden tot nooit binnen de Sv5. Het is een kleine productgroep, maar productverbetering van deze plantaardige vervangers kan leiden tot een hogere productie, aanbod en consumptie van duurzame en gezonde alternatieven.

De Nutri-Score geeft meer ongunstige punten aan producten met veel verzadigd vet of een hoog verzadigd vet/totaal vet-ratio. Daardoor

scoren plantaardige vetten en oliën gunstiger dan dierlijke varianten en jongere, zachtere kazen scoren beter dan oudere, hardere kazen. Sinds juni 2023 zijn de NAPV-afkapwaarden voor verzadigd vet waar mogelijk afgestemd op de Nutri-Score, wat fabrikanten kan helpen bij productverbetering. Deze criteria kunnen ook gunstige effecten hebben op het verminderen van de milieubelasting omdat verzadigde vet van dierlijke oorsprong is.

Mogelijke aanpassing:

1. voeg criteria toe voor differentiatie in vetgehalte van kaas. Eerder werd het al geadviseerd in de evaluatie van de Nutri-Score op de aansluiting op de voedingsrichtlijnen [44], maar ook in het kader van de milieubelasting is het van belang om sterker te differentiëren tussen kaassoorten op basis van verzadigd vetgehalte. Momenteel krijgt bijna alle kaas dezelfde Nutri-Score. Via differentiatie zouden plantaardige en minder vette kazen, die een lagere milieubelasting hebben, een gunstigere score kunnen krijgen.

In de Sv5 wordt aanbevolen om te smeren en bakken met zachte of vloeibare oliën en vetten. Er wordt aanbevolen om geen volvette of oude kazen te eten, maar 10+, 20+, of 30+ kazen, door het lagere gehalte aan verzadigd vet. Hiermee wordt niet alleen de inname van verzadigd vet beperkt, maar ook de keuze gestimuleerd voor vetbronnen die doorgaans een lagere milieubelasting hebben.

Mogelijke aanpassing:

1. stimuleer de meest duurzame keuzes binnen de plantaardige oliën en vetten. Sommige plantaardige oliën kennen een hoog waterverbruik (bijv. olijfolie), wat pleit voor het vermijden van deze oliën met herkomst uit gebieden met hoge waterschaarste. Gezien de relatief hoge milieubelasting van avocado's is consumptie met mate wenselijk.

4.3 Inzet op meer groente en fruit en volkoren

Via verschillende maatregelen wordt ingezet op het verhogen van de consumptie van groente en fruit en volkoren producten. De Nutri-Score kent een gunstigere waardering voor producten met een hoger aandeel groenten en fruit. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt in herkomst, teeltmethode en wel of niet biologisch. Er zijn momenteel geen criteria rondom fruit en groente in de NAPV. Er is wel gestart met het onderzoeken van de mogelijkheden voor criteria voor het aandeel groenten in (kant-en-klaar) maaltijden.

Mogelijke aanpassingen:

1. toevoegen groente- en fruitcriteria voor kant-en-klaar maaltijden, soepen en snacks om herformulering te stimuleren en het aandeel dierlijke ingrediënten te verminderen.

In de Sv5 wordt aanbevolen om veel groente en fruit te eten, en om hierbij vooral 'klimaatvriendelijk' te kiezen. Wat betreft de voedselomgeving wordt er in het NPA ingezet op een hoger aanbod producten die binnen de Sv5 passen, waardoor het aanbod groente en

fruit hoger kan worden. Tot 2022 werd er via Nationaal Actieplan Groente en Fruit (NAGF) ingezet op een verhoging van de afzet van groente en fruit (in 2022 vielen financiële middelen weg). Tevens staat er een ambitie in het NPA om de horeca te stimuleren meer groenten en minder vlees aan te bieden, maar het wordt niet gespecificeerd hoe dit te bereiken.

Mogelijke aanpassingen:

1. zet in op de verschuiving naar meer groente en fruit en volkoren producten in plaats van ongezonde en milieubelastende voedingsmiddelen. Vanuit milieuoogpunt is het van belang om in te zetten op een verschuiving van de consumptie van meer milieubelastende voedingsmiddelen naar meer groente en fruit (in plaats van enkel meer groente en fruit).
2. zet in op de meest duurzame keuzes binnen groente en fruitsoorten. Dit zijn groenten en fruitsoorten met lager waterverbruik of geproduceerd in regio's zonder waterschaarste, evenals seizoensgebonden en lokaal geteelde (vollegrond) groente en fruit [48]. Hieronder vallen ook groente en fruit uit pot of blik, zeker wanneer groente en fruit buiten het seizoen zijn of uit ketens met hoge verspilling of koelkasten komen [4].
3. zet in op de keuze voor biologisch producten en een hoger biologisch voedselaanbod.

4.4 Inzet op minder consumeren

In de NAPV staat beschreven dat er is gestart met het onderzoeken van de mogelijkheden voor het opstellen van criteria voor portiegrootte en verpakkingsmaat [49]. Bij de Nutri-Score wordt portiegrootte niet meegenomen in de criteria. De Sv5 bevat een advies om op maat te eten en om producten buiten de Sv5 niet te veel en niet te vaak te eten, wat past bij een voedingspatroon wat zowel gezond als duurzaam is. Voor sommige voedselgroepen worden al maxima gegeven, waaronder voor vlees.

Mogelijke aanpassingen:

1. NAPV criteria toevoegen voor portiegrootte en verpakkingsmaat. Suggesties voor voedselgroepen zijn bijvoorbeeld vleesproducten en sterk bewerkte snacks. Kleinere portiegroottes kunnen overconsumptie (teveel eten en/of voedsel verspillen) verminderen en gewichtstoename op populatieniveau, evenals bijdragen aan een lagere milieubelasting [50, 51].
2. portiegrootte aan Nutri-Score criterium toevoegen. Hoewel dit vanuit gezondheid en duurzaamheid een interessant criterium zou zijn, is de uitvoerbaarheid uitdagend omdat porties sterk verschillen per product en context, waardoor dit moeilijk uniform vast te leggen is.
3. meenemen van bandbreedtes en bovengrenzen voor voedselgroepen in beleidsmatige overwegingen. In het recente rapport van de EAT Lancet commissie worden in het kader van het 'Planetary Health Diet' bandbreedtes en bovengrenzen voorgesteld voor de verschillende voedselgroepen als richtinggevend referentiewaarden voor een gezond en duurzaam voedingspatroon [11]. In het kader van het beperken van de

milieubelasting, verbeteren van de voedselzekerheid en het terugdringen van overconsumptie zijn dergelijke bovengrenzen een waardevolle aanvulling. Vrijwel alle richtlijnen in de nieuwe RGV2025 vallen binnen die bandbreedtes [13]. Vanuit gezondheidsperspectief is de wetenschappelijke onderbouwing voor harde kwantitatieve bovengrenzen voor sommige dierlijke eiwitbronnen vooralsnog beperkt of inconsistent [12].

Wat betreft de voedselomgeving wordt er in het NPA een maatregel beschreven gericht op het aanbieden van kleinere porties in de horeca, evenals een voorgenomen onderzoek naar het voorkomen van overconsumptie onder specifieke groepen. In de SPS worden overconsumptie en portiegroottes niet expliciet genoemd. Er wordt binnen het NPA en de SPS niet direct ingezet op voedselverspilling, behalve via inzet op de Sv5 en Richtlijn Eetomgevingen. Hierin worden adviezen gegeven over hoe voedselverspilling kan worden verminderd.

Mogelijke aanpassing:

1. een stevigere inzet van de SPS op het verminderen van overconsumptie zou vanuit zowel gezondheid als duurzaamheid wenselijk zijn, met name overconsumptie van vlees en producten buiten de Sv5, inclusief alcoholhoudende dranken. Minder overconsumptie kan ook bijdragen aan lagere voedselverspilling. In sectie 5. Aanvullende maatregelen wordt verder ingegaan op krachtigere aanvullende maatregelen rond aanbod.

4.5 Inzet op gezonde en duurzame dranken

Wat betreft voedselsamenstelling bevat de NAPV criteria gericht op caloriereductie in suikerhoudende frisdranken. Alleen gebotteld water krijgt de meest gunstige donkergroene A-score binnen de Nutri-Score, terwijl suikerrijke frisdranken meestal D of E krijgen. Vruchtensappen krijgen meestal C, D of E. Alcoholhoudende dranken krijgen geen Nutri-Score, zij hebben geen verplichte voedingswaardedeclaratie en er bestaat geen veilige consumptiedrempel, waardoor een label de misleidende indruk kan wekken dat alcoholhoudende dranken een gezonde keuze kan zijn. Wat betreft educatie en voorlichting adviseert de Sv5 om water, (ongezoete) koffie en thee te drinken (het zuiveladvies wordt bij het thema minder dierlijk besproken). Hierbij wordt expliciet vermeld dat kraanwater de meeste duurzame keuze is. Alcoholhoudende en alcoholvrije dranken, (light)frisdrank en vruchtensappen vallen buiten de Sv5. Deze drankadviezen sluiten goed aan bij adviezen vanuit milieuoogpunt. De SPS verkenning om de huidige verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken om te zetten naar een belasting op basis van het suikergehalte van dranken kan gunstig zijn voor de milieubelasting indien dit leidt tot een verschuiving naar alternatieven zoals kraanwater, koffie en thee.

De Richtlijn Eetomgevingen bevat aanbevelingen rond drankaanbod binnen voedselomgeving. Daarnaast wordt ingezet op het beperken van frisdrankaanbod via het stopzetten van de verkoop van suikerhoudende frisdranken op middelbare scholen door de frisdranksector, aangesloten bij specifieke sector verenigingen. Ook wordt de beschikbaarheid van kraanwater vergroot via watertappunten en het kosteloos aanbieden

ervan in de catering. Er is daarnaast een ambitie dat Koninklijke Horeca Nederland hun leden stimuleert om water en suikervrije frisdranken te promoten in plaats van suikerhoudende frisdranken. Vanuit milieuperspectief is dit onwenselijk, want hoewel deze gezonder kunnen zijn, blijft de milieubelasting door productie, verpakking, transport en recycling aanzienlijk hoger dan die van kraanwater, thee of koffie [4, 5].

Er wordt daarnaast in het NPA en de SPS één maatregel genoemd rond borstvoeding, gericht op voorlichting en educatie. Dit is een (e-learning)cursus voor professionals, bedoeld ter ondersteuning van moeders.

Mogelijke aanpassing:

1. zet sterk in op het stimuleren van de consumptie van kraanwater (en koffie of thee), niet van suikervrije frisdranken.
2. verhoog inzet op borstvoeding. Eerste aanwijzingen duiden erop dat borstvoeding een lagere milieubelasting heeft dan flesvoeding [38, 39]. Maak borstvoeding gemakkelijker, bijvoorbeeld via inzet op het faciliteren van borstvoeding in openbare gelegenheden (bijv. borstvoedingsvriendelijke gemeenten).

Wat betreft alcoholgebruik richten NPA en SPS zich op problematisch alcoholgebruik onder doelgroepen als jongeren, zwangeren en zware drinkers. Het NPA zette in op informatie en bewustwording, evenals het beperken van alcoholreclame en -marketing via zelfregulatie afspraken met de markt. Ook wordt ingezet op veranderen van het aanbod via gezonde sportomgevingen met een actief alcoholbeleid, stimuleren van beschikbaarheid van alcoholvrije alternatieven, en naleving en handhaving van de leeftijdsgrens. Er wordt in het NPA onderzoek beschreven naar marketingstrategieën en prijsmaatregelen zoals minimum unit pricing (een maatregel die vooral goedkope zwakke en/of sterke alcoholhoudende dranken duurder maakt via een bodemprijs per eenheid alcohol). Aanvullend zet de SPS in op aanscherping van de wet- en regelgeving rond verantwoorde verstrekking van alcoholhoudende dranken, evenals aanscherping van de reclamecode rond alcoholmarketing en beperking van de zichtbaarheid en marketing op plekken waar jongeren komen, zoals in supermarkten. Minimum unit pricing komt niet terug in de SPS.

Mogelijke aanpassing:

1. focus op minderen van alcoholgebruik en vermijd inzet op alcoholvrije dranken. Vanuit zowel gezondheids- als milieuoogpunt is het wenselijk om breder in te zetten op het verminderen van alcoholgebruik in het algemeen: ook matige alcoholgebruik schaadt gezondheid en milieu [32, 52]. Vanuit milieuoogpunt is inzet op alcoholvrije alternatieven zoals 0.0 bier niet wenselijk [32].

4.6 Potentie van beleid voor milieu

Uit de huidige analyse blijkt dat de veranderingen in voedingspatronen waarop het NPA en de SPS zich richten potentie hebben om ook bij te dragen aan de verlaging van de milieubelasting van de voedselproductie- en consumptie in Nederland. Vooral de inzet op de

verschuiving van dierlijke naar meer plantaardige voedingspatronen, minder overconsumptie, en kraanwater drinken in plaats van frisdrank en alcoholhoudende en -vrije dranken. Ook de inzet op meer consumptie van groente, fruit en volkoren voedingsmiddelen. Het is echter de vraag of de maatregelen worden uitgevoerd, én of zij effectief genoeg zijn om de gestelde gezondheidsambities te realiseren, evenals de duurzaamheidsdoelstellingen die in ander beleid zijn geformuleerd. Zo zijn de meeste maatregelen vrijblijvend, via niet-bindende afspraken of uitdagingen aan sectoren. De effectiviteit heeft gevolgen voor zowel de beoogde gezondheidseffecten als de mogelijke milieuneveneffecten. Overgewicht en obesitas nemen nog steeds toe en het gemiddelde voedingspatroon wijkt sterk af van de Sv5 [51][53]. Het RIVM concludeerde eerder dat het NPA maatregelenpakket weinig effect heeft op voedselconsumptiegedrag en alcoholgebruik, en dat ambities daaromtrent niet kunnen worden behaald. Dit pleit voor aanvullende maatregelen [54, 55]. Het is nog niet onderzocht in hoeverre de SPS maatregelen bijdragen aan het behalen van de gestelde gezondheidsambities.

5 Aanvullende maatregelen

Hoewel het huidige beleid in potentie kan bijdragen aan het verminderen van de milieubelasting, zijn er aanvullende maatregelen nodig om duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren. Deze sectie gaat in op de deelvraag: Welke aanvullende maatregelen op het bestaande voeding- en alcoholbeleid kunnen zorgen voor een effectieve verlaging van de milieubelasting? We hebben hierbij gekeken naar de maatregelen gericht op voedselsamenstelling, -informatie en -omgeving.

5.1 Voeg krachtigere maatregelen toe

In verschillende rapporten rond duurzame voedselproductie en -consumptie- en productie worden krachtigere aanvullende maatregelen aanbevolen die hoger op de interventieladder staan en effectiever zijn om voedselkeuzes te veranderen [56-58]. Ook in de nieuwe Richtlijnen goede voeding 2025 wordt opgeroepen tot krachtig overheidsbeleid om de geadviseerde verschuiving naar een meer plantaardig voedingspatroon te realiseren [13]. Op deze ladder staan interventies gerangschikt op basis van hun indringendheid, met het elimineren en beperken van keuzes bovenaan. Keuzes faciliteren en informeren staan onderaan. Een mix van interventies op verschillende treden draagt bij aan effectief overheidsbeleid [59]. In de huidige analyse zijn maatregelen gericht op tabak en roken niet meegenomen, maar uit een doorrekening bleek dat met een mix aan maatregelen en met maatregelen hoger op de interventieladder het aantal rokers afneemt door de maatregelen (met 2 tot 3%), al werden ambities daarmee ook nog niet gehaald [60]. Dit pleit ervoor om ook krachtigere, minder vrijblijvende, maatregelen in te stellen gericht op voeding en alcohol, zoals op aanbod, prijs, en reclame en marketing. Daarnaast zijn ook maatregelen nodig op voedselsysteemniveau en betrokken actoren, zoals op primaire productie waar de meeste milieubelasting wordt veroorzaakt, maar dat valt buiten de scope van dit briefrapport. De analyse van de uitvoerbaarheid en haalbaarheid van de aanbevelingen viel ook buiten de scope, maar vormt een belangrijk aandachtspunt voor de implementatie in beleid en praktijk.

5.2 Maak voedselaanbod gezonder én duurzamer

De voedselomgeving is een invloedrijke factor bij de voedselconsumptie, waarbij het voedselaanbod een grote rol speelt [61]. Het NPA bevat een aantal vrijwillige en algemene maatregelen gericht op het aanpassen van de voedselomgeving. De SPS zet sterker in op de voedselomgeving en de gezonde keuze makkelijker maken. Dit gebeurt via programma's, manifesten en akkoorden rond voedingsaanbod op scholen en kinderopvang, via wetgeving die gemeenten meer ruimte geeft voor maatregelen, en via afspraken met over het verkoopaandeel Sv5 met een bijbehorende monitor. Het is hierbij van belang dat er sterke inzet komt op een gezonder én duurzamer voedselaanbod en de verschuiving. Er dient namelijk meer te worden aangeboden en verkocht van Sv5 producten en tegelijk ook minder van ongezonde, niet-duurzame producten. Cruciaal is dat maatregelen niet alleen het aanbod gezond en duurzame producten verhogen, maar ook het aanbod en

(over)consumptie van ongezonde producten terugdringen. Overconsumptie verminderen, zeker van producten buiten de Sv5, kan onder andere worden ondersteund door een pakket aan maatregelen gericht op het creëren van een voedselomgeving, waar kleinere portiegroottes de standaard zijn [62].

Om het aanbod te veranderen zouden daarnaast verplichtingen opgelegd kunnen worden voor het opnemen van zowel gezondheids- als duurzaamheidscriteria in het beleid van belangrijke voedselomgevingen als scholen, bedrijfs- en sportkantines, evenals van overheden zelf [57]. De SPS daagt overheden uit om te werken met aanbestedingscriteria 'Gezonde en duurzame catering', maar dit is nog geen eis. Daarnaast worden er stappen gezet, maar er zijn nog slagen nodig om tot een uniforme methode (met primaire data) te komen om de milieubelasting per product te bepalen. Vanuit de overheid kan hiertoe stimulans (of verplichtingen) gegeven worden zodat partijen in de keten aan de slag gaan. Een herstart van het NAGF om de afzet van groente en fruit te verhogen en zo het voedselaanbod te veranderen, zou vanuit zowel gezondheids- als milieuoogpunt wenselijk zijn, zeker in combinatie met een verlaging van de afzet van dierlijke producten. Daarnaast kan aangepaste plaatsing van producten in winkels helpen [63]. De wetenschappelijke hoofdadviseurs van de Europese Commissie bevelen aan om regelgeving in te voeren voor de plaatsing in winkels van producten waarvan frequente consumptie zowel ongezond als niet duurzaam is [58].

Aanbevelingen behalen NPA ambities rond overgewicht en alcoholgebruik

Een eerder RIVM-rapport bevat aanbevolen maatregelen gericht op zowel aanbod, prijsmaatregelen als reclame en marketing [56]. De focus van deze maatregelen ligt niet op het verminderen van de milieubelasting, maar gezien de grote overlap in gezonde en duurzame voedingspatronen, kunnen de aanbevolen maatregelen ook gunstige effecten hebben op de milieubelasting van onze voedingspatronen. Voorbeelden zijn het verminderen van fastfoodverkooppunten, gratis serveren van kraanwater in horeca, strenger naleven van leeftijdsgrenzen bij alcoholverkoop, een expliciet alcoholbeleid in de sportomgeving en het beperken van alcoholverkooppunten [56].

Aanbevolen prijsmaatregelen zijn het goedkoper maken van gezond voedsel via een btw-vrijstelling voor Sv5 producten, een suikertaks, en een belasting op voedsel buiten de Sv5. Reclame maatregelen zijn een hoger aandeel Sv5 producten in reclame en een verbod op marketing van producten buiten de Sv5 (ook in supermarkten) [56]. Er worden veel prijsmaatregelen aanbevolen rond alcohol, zoals een prijsstijging van alcohol via accijnzen, een wettelijke minimum eenheidsprijs, en een verbod op alcoholmarketing en aanbiedingen [56].

Een aantal aanbevelingen komt (in andere vorm) terug in de SPS, zoals strengere naleving van alcoholleeftijdsgrenzen, een (verkenning van) belasting op suikergehalte in dranken, een wettelijke beperking op kindermarketing van ongezonde voeding. Echter, veel van de aanbevelingen ontbreken in de SPS.

5.3 Gezond en duurzaam betaalbaarder

Prijs is een invloedrijke factor bij zowel voedselkeuzes als alcoholgebruik [64]. In het NPA en de SPS staan geen concrete maatregelen gericht op prijsregulering van alcoholhoudende dranken of voedingsmiddelen. De SPS verkent de omzetting van de huidige verbruiksbelasting op alcoholvrije dranken naar een belasting op basis van suikergehalte van een drank. Het beprijzen van producten met Nutri-Score D of E kan leiden tot zowel gezondheids- als milieuwinst [65, 66]. True pricing is ook kansrijk omdat het gezondheids-, milieu- en sociale kosten mee kan nemen in het berekenen van voedselprijzen. Daardoor worden producten met bijvoorbeeld een hoge milieubelasting (zoals vlees en kaas) realistischer geprijsd (waardoor de prijs beter de werkelijke maatschappelijke kosten weerspiegelt) en relatief duurder dan opties met lagere milieubelasting. Een andere mogelijke prijsmaatregel is een belastingverhoging op eindproducten van milieubelastende producten naar 21% BTW. Gezonde en duurzame voedingspatronen kunnen naast milieu- en gezondheidswinst ook kosten verlagen voor consumenten. Door minder consumptie, meer plantaardig (vaak goedkoper dan dierlijk) én door kraanwater te drinken in plaats van frisdrank of alcoholhoudende dranken. Tegelijkertijd kan de vervanging van sterk bewerkt door onbewerkt voedsel juist duurder uitvallen. Dit soort afwegingen vragen om aanvullend integraal beleid om ervoor te zorgen dat gezond en duurzaam eten voor iedereen betaalbaar en bereikbaar blijft [57]. Een aanbeveling van de Europese Commissie sluit hierop aan: maak gezonde en duurzame voedselkeuzes gemakkelijk en betaalbaar, zoals belastingen op rood en bewerkt vlees en op producten die rijk zijn aan verzadigde vetten, zout en suiker [58]. Economische belangen domineren de voedselketen: supermarkten en producenten sturen primair op winst, consumenten op gemak, smaak en prijs. Dit vraagt om keten breed beleid - niet alleen bij de consument, maar ook bij retail en producenten - zodat gezond en duurzaam eten betaalbaar blijft.

5.4 Restricties op reclame en marketing

Het NPA bevat verschillende maatregelen gericht op educatie en voorlichting rond gezonde voeding en alcohol, evenals beperkingen op reclames en (kinder)marketing van ongezonde voeding. Aanvullend bevat de SPS een wetsvoorstel tot inperking van ongewenste marketing rond ongezonde voedingsmiddelen gericht op kinderen, evenals afspraken met producenten en verstrekkers van alcoholhoudende dranken over het aanscherpen van de reclamecode en beperken van de zichtbaarheid van alcoholhoudende drank voor jongeren. Om tot een duurzaam voedselsysteem te komen, zijn restricties nodig op reclame en prijsaanbiedingen voor ongezond en niet-duurzaam voedsel en alcoholhoudende dranken [57, 58]. Ook zou verplichte alcoholetiketering (productinformatie en gezondheidswaarschuwingen) ingezet kunnen worden [67], evenals maatregelen die alcoholhoudende drank minder zichtbaar maken. Daarnaast zouden er beperkingen op de marketing van vleesproducten ingesteld kunnen worden, net als op reclame voor grootverpakkingen. Dit kan bijdragen aan het verminderen van overconsumptie van zowel vlees als in algemene zin. Belangrijk hierbij is dat voorlichting alleen niet voldoende is, maar wel past in een combinatie met maatregelen die het voor consumenten toegankelijker

en aantrekkelijker maakt om gezonde en duurzamere voedselkeuzes te maken [68].

5.5 Van vrijblijvend naar verplicht

In het NPA staan ambities zoals het stimuleren van de horeca om kleinere portiegroottes, meer groenten en minder vlees aan te bieden en om water en suikervrije dranken te promoten in plaats van reguliere frisdranken. Daarnaast bevat de SPS een aantal sectorspecifieke afspraken en uitdagingen. Er wordt bovendien in zowel NPA als SPS ingezet op de Nutri-Score, NAPV en Sv5. Deze zijn nu op vrijwillige basis toe te passen. De vrijwillige aard van NAPV en Nutri-Score betekent dat de impact afhankelijk is van de mate waarin het bedrijfsleven bereid is de richtlijnen te volgen [58]. Dit beperkt effectiviteit en uniforme toepassing, een verplichting is hier een belangrijke aanbeveling. Om ambities te behalen zou het effectief kunnen zijn om van vrijblijvende afspraken naar meer verplichtende maatregelen te gaan. Bijvoorbeeld het verplicht aanbieden van (gratis)kraanwater. Een mogelijke kans voor Nutri-Score zou een Europees verplicht voedselkeuzelogo zijn, maar daarvan is vooralsnog geen sprake.

5.6 Integrale benadering van voeding

Een geïntegreerde benadering van gezonde én duurzame voedselconsumptie is cruciaal om synergiën te benutten en trade-offs te adresseren. Dit helpt gewicht te geven aan duurzame voedingsmiddelen die niet per se gezonder zijn (zoals biologische producten), en vice versa. De win-win van gezondheid en duurzaamheid kan een extra motivator vormen voor alle actoren in het veld. Voor het behalen van de doelstellingen rond gezondheid, milieu en duurzaamheid zou het wenselijk zijn dat dit uitgangspunt voor al het voedselbeleid leidend is. Dit vereist een integraal afwegingskader en gezamenlijk opdrachtgeverschap, zodat beleid systematisch gezondheid, milieu/duurzaamheid, maar ook aspecten als betaalbaarheid en voedselveiligheid meeweegt. Hoewel verminderen van voedselverspilling niet direct bijdraagt aan de volksgezondheid, zou het via een integrale aanpak wel geïntegreerd kunnen worden in voedingsbeleid. Deze insteek sluit aan bij het Planetary Health Diet van EAT-Lancet [11], de RGV2025 [13] en bij de aanbeveling van de wetenschappelijk hoofdadvisers van de Europese Commissie om duurzaamheidscriteria in nationale voedingsrichtlijnen op te nemen [58].

Binnen de NAPV en de Nutri-Score zou een meer integrale benadering van gezondheid en milieubelasting kunnen komen. Momenteel is er beperkte mogelijkheid van Nutri-Score om voedsel op basis van milieubelasting te beoordelen, en de conclusie van voedingswaarde sluit niet noodzakelijkerwijs aan op die van de milieubelasting [43]. Een apart verplicht, voedselkeuzelogo voor milieubelasting (zoals de Eco-Score) is ook een optie, maar er is nog weinig bekend over de effecten van (combinaties met) dit label op consumentengedrag [69]. Daarom kan het wenselijk zijn om milieugegevens in de Nutri-Score op te nemen zodra er voldoende wetenschappelijk onderbouwde data beschikbaar zijn [70]. Ook voor alcohol Etikettering geldt dat milieubelasting opgenomen zou kunnen worden.

De SPS biedt kansen om gezondheid en duurzaamheid structureel te verbinden, onder meer via maatregelen gericht op een gezondere voedselomgeving en de akkoorden en programma's die hiertoe worden ingezet. Daarbinnen komt duurzaamheid in wisselende mate expliciet aan bod [2]. Het verdient aanbeveling om duurzaamheid overal structureel te verankeren. Bijvoorbeeld bij het huidige advies rond alcoholconsumptie: hier zou, naast gezondheid in brede zin, ook de milieubelasting van alcoholhoudende dranken meegewogen kunnen worden. Ten slotte draagt de huidige verbruiksbelasting 2024 (wel op frisdrank/alcoholvrij/veel plantaardige dranken, niet op zuivel) niet bij aan de eiwittransitie. In de SPS staat een verkenning van het omzetten van deze belasting naar een belasting op basis van suikergehalte van drank. De gedifferentieerde heffing vanaf 2026 zou beter bijdragen aan de eiwittransitie door gezonde zuivel wél, en ongezoete, gezonde plantaardige dranken niet te belasten [71].

5.7 Samenhang en eenduidige boodschappen

Voor het vergroten van de effectiviteit is het belangrijk dat verschillende beleidsinstrumenten, zoals voedselkeuzelogo's, productcriteria, adviezen over wat een gezond en duurzaam voedingspatroon is, maatregelen en regelgeving gericht op beschikbaarheid, prijs en reclame en marketing, een samenhangend geheel vormen. Een meer integrale benadering kan bijdragen aan een betere afstemming tussen maatregelen en daarmee kan meer impact gemaakt worden op verschillende domeinen. Zo wordt richting de gehele keten duidelijk welke producten verbeterd en welke minder geconsumeerd dienen te worden. Deze afstemming vereist samenwerking en afspraken over rolverdelingen tussen betrokken partijen om tot een heldere, eenduidige boodschap richting zowel producent, aanbieder en consument te komen, om het voor hen gemakkelijker te maken de gezonde en duurzame keuze aan te bieden of te maken.

Nationaal duurzaam voedselbeleid

Dit beleid is gericht op voedselsystemen: 1) duurzame (landbouw)productie en aanbod, 2) duurzame voedselconsumptie en 3) circulair gebruik van grondstoffen en verminderen voedselverspilling. Verschillende ministeries hebben doelen op duurzaam voedsel, zoals LNV, VWS en IenW. Denk aan het Klimaatakkoord, de Nationale Eiwitstrategie en de Transitieagenda Circulaire Economie. Deze raken aan de voedsel- en eiwittransitie (een verschuiving naar meer plantaardige en minder dierlijke eiwitinname) [72]. Vaak wordt de doelstelling genoemd om in 2030 een 50/50-verhouding tussen plantaardige en dierlijke eiwitinname te bereiken, terwijl dit nu circa 40/60 is. Een ander beleidsdoel is het vergroten van het aandeel biologisch in productie, aanbod en consumptie [3]. Ook zet LNV via Samen Tegen Voedselverspilling in op verminderen van verspilling.

5.8 Integrale agenda, beleidsontwikkeling, monitoring en evaluatie

De afgelopen jaren hebben de ministeries van VWS en LNV gezamenlijk diverse beleidsdoelen gesteld op het gebied van gezonde en duurzame voeding. Ondanks deze versterkte samenwerking, blijven veel initiatieven beperkt tot ambities. Implementatie van concrete maatregelen om deze ambities te realiseren blijft achter. Voor

systeemimpact is een systeemaanpak nodig met interdepartementale samenwerking [73]. Hierbij zou de samenwerking met andere ministeries, zoals Economische Zaken en Financiën waar nodig geïntensiveerd kunnen worden. Bijvoorbeeld voor het vormgeven van prijsmaatregelen die gezond en duurzaam voedsel financieel aantrekkelijker maken. Het ontwikkelen van een integrale agenda en monitoringsraamwerk voor de voedseltransitie - dat gezondheid, duurzaamheid, veiligheid en betaalbaarheid gezamenlijk volgt - kan beleidsmakers in staat stellen om de voortgang richting 2030 en 2050 doelen te evalueren en gericht effectieve maatregelen te nemen. Daarnaast is er behoefte aan minder gefragmenteerd beleid, dat over de grenzen van de vierjarige beleidscycli heen reikt. Duurzaamheidsvraagstukken zijn grensoverschrijdend en vragen om koppeling van nationaal gezondheidsbeleid aan internationale kaders, zoals de European Green Deal, het Akkoord van Parijs en Europees voedsel- en biodiversiteitsbeleid. Tabak viel buiten de scope van deze opdracht, maar verdient in een dergelijke integrale agenda ook aandacht door de grote impact op zowel gezondheid als milieu [74].

6 Conclusie

Het Nationaal Preventieakkoord en de Samenhangende Preventiestrategie bieden kansen om naast gezondheidswinst ook milieuwinst te realiseren, vooral door de inzet op minder dierlijke en meer plantaardige consumptie, het terugdringen van overconsumptie en alcoholgebruik, en het stimuleren van kraanwaterconsumptie.

Er zijn verschillende mogelijkheden voor verdere verlaging van de milieubelasting door voedselconsumptie. Denk hierbij aan het vervangen van dierlijke ongezonde producten door gezonde plantaardige alternatieven, het integreren van duurzaamheidskenmerken in voedingsadviezen zoals biologisch, en het stellen van extra productcriteria voor gezond samengestelde vlees- en zuivelvervangers.

Echter, zelfs dan blijft de impact beperkt door het type maatregelen en het beperkte bereik. De geadviseerde verschuiving in de RGV2025 naar een meer plantaardig voedingspatroon kan een aanzienlijke verandering betekenen voor de manier waarop de consument eet.

Om echt verschil te maken is meer sturing nodig, en een geïntegreerde en gezamenlijke beleidsaanpak waarin gezondheid en duurzaamheid samen worden afgewogen en gemonitord in een integraal kader. Effectieve verandering vraagt bovendien om een krachtig pakket van maatregelen ook gericht op aanbod, prijs en reclame en marketing. Zo kan de overheid de noodzakelijke sturing bieden om een gezond en duurzaam aanbod te bewerkstelligen waardoor de consument gemakkelijker de gezonde en duurzame keuze maakt.

Literatuur

1. Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS), *Nationaal Preventieakkoord. Naar een gezonder Nederland*. 2018.
2. Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS), *Samenhangende Preventiestrategie*. 2025.
3. Minister van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit, *Evaluatie voedselagenda 2016-2020 en het voedselbeleid*. 2022.
4. RIVM, *Database milieubelasting voedingsmiddelen 2024*. 2024.
5. Vellinga, R.E., et al., *Greenhouse gas emissions and blue water use of Dutch diets and its association with health*. Sustainability, 2019. **11**(21): p. 6027.
6. Bui, L.P., et al., *Planetary Health Diet Index and risk of total and cause-specific mortality in three prospective cohorts*. The American Journal of Clinical Nutrition, 2024.
7. Biesbroek, S., et al., *Reducing our environmental footprint and improving our health: greenhouse gas emission and land use of usual diet and mortality in EPIC-NL: a prospective cohort study*. Environmental Health, 2014. **13**: p. 1–9.
8. Tilman, D. and M. Clark, *Global diets link environmental sustainability and human health*. Nature, 2014. **515**(7528): p. 518–522.
9. Leite, F.H.M., et al., *Ultra-processed foods should be central to global food systems dialogue and action on biodiversity*. BMJ Global Health, 2022. **7**(3): p. e008269.
10. Li, Y., et al., *Reducing climate change impacts from the global food system through diet shifts*. Nature Climate Change, 2024: p. 1–11.
11. Rockström, J., et al., *The EAT–Lancet Commission on healthy, sustainable, and just food systems*. The Lancet, 2025.
12. Gezondheidsraad, *Advies Gezonde eiwittransitie*. 2023.
13. Gezondheidsraad, *Advies Richtlijnen goede voeding: eiwitbronnen en voedingspatronen 2025*. 2025.
14. Xu, X., et al., *Global greenhouse gas emissions from animal-based foods are twice those of plant-based foods*. Nature food, 2021. **2**(9): p. 724–732.
15. Vellinga et al., *De milieubelasting, eiwitinname en -ratio van de voedselconsumptie in Nederland (2019-2021)*. 2024, RIVM.
16. Springmann, M., et al., *Options for keeping the food system within environmental limits*. Nature, 2018. **562**(7728): p. 519–525.
17. Kustar, A. and D. Patino-Echeverri, *A review of environmental life cycle assessments of diets: plant-based solutions are truly sustainable, even in the form of fast foods*. Sustainability, 2021. **13**(17): p. 9926.
18. Taylor, R., H. Omed, and G. Edwards-Jones, *The greenhouse emissions footprint of free-range eggs*. Poultry science, 2014. **93**(1): p. 231–237.
19. Xin, H., et al., *Environmental impacts and sustainability of egg production systems*. Poultry Science, 2011. **90**(1): p. 263–277.
20. RIVM. *NEVO-online versie 2023/8.0*. 2023; Available from: <https://www.rivm.nl/nederlands-voedingsstoffenbestand>.
21. Meijaard, E., et al., *The environmental impacts of palm oil in context*. Nature plants, 2020. **6**(12): p. 1418–1426.

22. Altieri, M.A., *The ecological role of biodiversity in agroecosystems*, in *Invertebrate biodiversity as bioindicators of sustainable landscapes*. 1999, Elsevier. p. 19–31.
23. Franco, S., et al., *Overnutrition is a significant component of food waste and has a large environmental impact*. Scientific Reports, 2022. **12**(1): p. 8166.
24. Sundin, N., et al., *The climate impact of excess food intake-An avoidable environmental burden*. Resources, Conservation and Recycling, 2021. **174**: p. 105777.
25. van Lieshout, L., Knüppe, J., *Voedselverspilling bij consumenten thuis in Nederland in 2022*. 2022, Voedingscentrum.
26. RIVM, *Factsheet Verkenning naar de betekenis van het begrip 'Excessieve consumptie'*. 2020.
27. Temme, E.H., et al., *Greenhouse gas emission of diets in the Netherlands and associations with food, energy and macronutrient intakes*. Public health nutrition, 2015. **18**(13): p. 2433–2445.
28. RIVM, *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2024. Kiezen voor een gezonde toekomst*. 2024.
29. Sjoerdsma, F.A.J., *Quantification of the burden of overconsumption by overweight and obese Dutch adults on environmental sustainability, diet costs, and nutritional quality*. MSc Thesis, in 2025, Wageningen University & Research.: Wageningen.
30. Vellinga, R.E., et al., *Different levels of ultraprocessed food and beverage consumption and associations with environmental sustainability and all-cause mortality in EPIC-NL*. The American Journal of Clinical Nutrition, 2023. **118**(1): p. 103–113.
31. Seferidi, P., et al., *The neglected environmental impacts of ultra-processed foods*. The Lancet Planetary Health, 2020. **4**(10): p. e437–e438.
32. Cook, M., et al., *Alcohol's contribution to climate change and other environmental degradation: a call for research*. Health Promotion International, 2024. **39**(1): p. daae004.
33. Van de Kamp, M.E., S.M. Seves, and E.H. Temme, *Reducing GHG emissions while improving diet quality: exploring the potential of reduced meat, cheese and alcoholic and soft drinks consumption at specific moments during the day*. BMC public health, 2018. **18**: p. 1–12.
34. Suckling, J., et al., *Environmental life cycle assessment of drink and yoghurt products using non-nutritive sweeteners and sweetness enhancers in place of added sugar: the SWEET project*. The international journal of life cycle assessment, 2024: p. 1–22.
35. Suckling, J., et al., *Environmental life cycle assessment of production of the non-nutritive sweeteners aspartame (E951) and neotame (E961) from chemical processes: The SWEET project*. Journal of Cleaner Production, 2023. **424**: p. 138854.
36. Voedingscentrum. *Moedermelk*. Available from: <https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/moedermelk>.
37. Smith et al., *Climate-smart infant feeding part 1. The interconnection of environment, climate change, and infant nutrition*. 2022, Health Care Without Harm Europe.

38. Cabedo-Ferreiro, R.M., et al., *Environmental impact of infant feeding type, accessories used and maternal dietary habits: The GREEN MOTHER-I project, a cross-sectional study protocol*. Nutrition Journal, 2024. **23**(1): p. 97.
39. Cos-Busquets, J., et al., *A Comprehensive Assessment of the Environmental Impact of Different Infant Feeding Types: The Observational Study GREEN MOTHER*. Journal of advanced nursing, 2024.
40. de Jong, M., E. Steenbergen, and J. Verkaik-Kloosterman, *Natrium-, kalium-en jodiumonderzoek in Nederland: stand van zaken omtrent beleidsmaatregelen en monitoring*. 2023.
41. Onwezen, M.C., et al., *A systematic review on consumer acceptance of alternative proteins: Pulses, algae, insects, plant-based meat alternatives, and cultured meat*. Appetite, 2021. **159**: p. 105058.
42. Huybers, S. and A.J. Roodenburg, *Nutri-Score of Meat, Fish, and Dairy Alternatives: A Comparison between the Old and New Algorithm*. Nutrients, 2024. **16**(6): p. 892.
43. Steenbergen, E., et al., *The potential of Nutri-Score to discriminate foods according to environmental impact*. European Journal of Nutrition, 2025. **64**(3): p. 1–11.
44. Gezondheidsraad, *Evaluatie van het algoritme van Nutri-Score*. 2022.
45. van de Kamp, M.E., et al., *Healthy diets with reduced environmental impact?—The greenhouse gas emissions of various diets adhering to the Dutch food based dietary guidelines*. Food Research International, 2018. **104**: p. 14–24.
46. Voedingscentrum. *Wat zijn de ontwikkelingen in de Schijf van Vijf?* 2024; Available from: <https://www.voedingscentrum.nl/nl/service/over-ons/wat-zijn-de-ontwikkelingen-in-de-schijf-van-vijf.aspx>.
47. Sinclair, M., et al., *Sustainability in food-based dietary guidelines: A review of recommendations around meat and dairy consumption and their visual representation*. Annals of Medicine, 2025. **57**(1): p. 2470252.
48. Vargas, A.M., et al., *The role of local seasonal foods in enhancing sustainable food consumption: A systematic literature review*. Foods, 2021. **10**(9): p. 2206.
49. ter Borg, S., et al., *Nieuwe criteria voor productverbetering. Zout-, verzadigd vet-en suikergehalten voor voedingsmiddelengroepen*. 2022.
50. de Valk, E., A. Hollander, and M. Zijp, *Milieubelasting van de voedselconsumptie in Nederland*. 2016.
51. Robinson, E., Z. Patel, and A. Jones, *Downsizing food: a systematic review and meta-analysis examining the effect of reducing served food portion sizes on daily energy intake and body weight*. British journal of nutrition, 2023. **129**(5): p. 888–903.
52. Anderson, B.O., et al., *Health and cancer risks associated with low levels of alcohol consumption*. The Lancet Public Health, 2023. **8**(1): p. e6–e7.
53. Van Rossum, C., et al., *The diet of the Dutch. Results of the Dutch National Food Consumption Survey 2019-2021 on food consumption and evaluation with dietary guidelines*. 2023.

54. Eykelenboom, M., et al., *Doorrekening impact Nationaal Preventieakkoord: deelakkoord overgewicht. Worden de ambities voor 2040 bereikt?* 2024.
55. Eykelenboom, M., et al., *Doorrekening Nationaal Preventieakkoord-deelakkoord problematisch alcoholgebruik. Worden de ambities voor 2040 bereikt?* 2024.
56. Van Giessen, A., et al., *Inventarisatie aanvullende maatregelen Nationaal Preventieakkoord. Mogelijke vervolgstappen richting de ambities voor 2040.* 2021.
57. Rijksoverheid, *De Brede maatschappelijke heroverwegingen (BMH) 10. Naar een duurzamer voedselsysteem.* 2020.
58. European Commission, *Towards sustainable food consumption – Promoting healthy, affordable and sustainable food consumption choices.* 2023: Publications Office of the European Union.
59. RIVM, *Quickscan mogelijke impact Nationaal Preventieakkoord waarin wordt verwezen naar: Nuffield council on Bioethics (2017), Public Health Ethical Issues. Chapter 3.* 2018.
60. Kuijpers, T., et al., *Doorrekening impact Nationaal Preventieakkoord: deelakkoord roken.* 2024.
61. WUR, *Position paper. Gezonde voedselomgeving is essentieel voor preventie en gezondheidsbevordering.* 2022.
62. Almiron-Roig, E., et al., *A review of evidence supporting current strategies, challenges, and opportunities to reduce portion sizes.* Nutrition Reviews, 2020. **78**(2): p. 91–114.
63. Jenneson, V., et al., *Did High in Fat, Sugar, and Salt (HFSS) product placement legislation in England lead to reduced HFSS purchases? An interrupted time series analysis.*
64. Trimbos Instituut, *Kennisagenda Alcoholpreventie 2023.* 2023, Expertisecentrum Alcohol van het Trimbos Instituut.
65. Eykelenboom, M., et al., *The effects of a sugar-sweetened beverage tax and a nutrient profiling tax based on Nutri-Score on consumer food purchases in a virtual supermarket: a randomised controlled trial.* Public health nutrition, 2022. **25**(4): p. 1105–1117.
66. Eykelenboom, M., et al., *The effects of health-related food taxes on the environmental impact of consumer food purchases: secondary analysis of data from a randomised controlled trial in a virtual supermarket.* Public Health Nutrition, 2024. **27**(1): p. e37.
67. Trimbos Instituut. *Alcohol etikettering.* Available from: <https://www.trimbos.nl/kennis/alcohol/alcohol etikettering/>.
68. Gezondheidsraad, *Plan de campagne; bevordering van gezond gedrag door massamediale voorlichting.* 2006: Den Haag.
69. Andreani, G., et al., *Nutri-Score and Eco-Score Labeling: A Systematic Review of Their Impact on Consumer Understanding, Attitudes, and Behaviors.* Food Reviews International, 2025: p. 1–25.
70. Merz, B., et al., *Nutri-score 2023 update.* Nature Food, 2024. **5**(2): p. 102–110.
71. Rijksoverheid. *5 mogelijke varianten om verbruiksbelasting in te delen naar suikergehalte.* 2024.
72. Rijksoverheid, *Nationale Eiwitstrategie.* 2020.
73. Ocké, M.C., et al., *Wat ligt er op ons bord? Veilig, gezond en duurzaam eten in Nederland.* 2018.
74. WHO, *Tobacco: poisoning our planet.* 2022.

Verklarende woordenlijst

Nationaal Preventieakkoord (NPA, 2018)

Meerjarenakkoord tussen Rijksoverheid en >70 organisaties om roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik terug te dringen en daarmee ziektelast en gezondheidsverschillen te verminderen.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2018/11/23/nationaal-preventieakkoord>

Samenhangende Preventiestrategie (SPS, 2025)

Nieuwe overkoepelende preventiestrategie van het kabinet die voortbouwt op het NPA. De strategie geeft de kabinetsinzet weer op de thema's roken, bewegen, overgewicht, voeding, alcoholgebruik, drugsgebruik, schermgebruik en sociale media, seksuele gezondheid, vaccinaties, gehoorschade en zonbescherming. De SPS beoogt de gezonde keuze de makkelijke keuze te maken, in verschillende leefomgevingen.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/06/13/samenhangende-preventiestrategie>

Klimaatakkoord (Nederland, 2019)

Nationaal akkoord waarin sectoren (o.a. energie, industrie, mobiliteit, landbouw en landgebruik) afspreken om de uitstoot van broeikasgassen in 2030 met 49% t.o.v. 1990 te verminderen (en in EU-verband 55%). Er is ook aandacht voor voedingspatroon en eiwittransitie.

<https://www.klimaatakkoord.nl/documenten/publicaties/2019/06/28/klimaatakkoord>

Nationale Eiwitstrategie (Eiwitstrategie / NES, 2020)

Rijkstrategie met als doel om de komende 5 tot 10 jaar de zelfvoorzieningsgraad van nieuwe en plantaardige eiwitten te vergroten, op een duurzame manier die bijdraagt aan de gezondheid van mens, dier en natuurlijke omgeving.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/12/22/nationale-eiwitstrategie>

Transitieagenda Circulaire Economie

Uitvoeringsplannen van het Rijksbrede programma om Nederland in 2050 volledig circulair te maken. In de transitieagenda staat hoe vijf sectoren (kunststoffen, consumptiegoederen, maakindustrie, bouw, en biomassa en voedsel) circulair kunnen worden in 2050 en welke acties daarvoor nodig zijn.

<https://www.nederlandcirculairin2050.nl/samenwerking/transitieagenda>

Samen Tegen Voedselverspilling (STV)

Een stichting en landelijk netwerk waarin bedrijven uit de hele voedselketen, kennisinstellingen, overheden en maatschappelijke organisaties samenwerken om voedselverspilling in Nederland in 2030 te halveren t.o.v. 2015 (Sustainable Development Goal 12.3 van de Verenigde Naties).

<https://samentegenvoedselverspilling.nl/>

Eiwittransitie

De verschuiving van een voedingspatroon waarin het merendeel van de eiwitten dierlijk is naar een patroon waarin de meerderheid plantaardig is.

Richtlijnen Goede Voeding 2025 (RGV2025)

Gezondheidsraadadvies met voedingsrichtlijnen, gericht op eiwitbronnen en een meer plantaardig voedingspatroon, waarin milieueffecten van voeding zijn meegenomen.

<https://www.gezondheidsraad.nl/adviesonderwerpen/voedingsrichtlijnen/richtlijnen-goede-voeding-eiwitbronnen-en-voedingspatronen-2025>

Schijf van Vijf (Sv5)

Een wetenschappelijk onderbouwd voorlichtingsmodel van het Voedingscentrum dat laat zien wat de essentie van gezond eten is. Samengesteld op basis van de adviezen van de Gezondheidsraad, berekeningen van het RIVM en de raad van diverse experts.

<https://www.voedingscentrum.nl/>

Richtlijn Eetomgevingen

De Richtlijn Eetomgevingen van het Voedingscentrum bestaat uit wetenschappelijk onderbouwde strategieën om eetomgevingen gezonder en duurzamer te maken en op te schuiven naar de Sv5.

<https://www.voedingscentrum.nl/>

Nationale Aanpak Productverbetering (NAPV)

Onderdeel van NPA/SPS waarbij fabrikanten worden gestimuleerd producten gezonder te maken wat betreft zout, suiker, verzadigd vet en kilocalorieën. Doel is stapsgewijs een gezonder aanbod en monitoring daarvan.

<https://www.rivm.nl/voeding/nationale-aanpak-productverbetering>

Nutri-Score

Een voedselkeuzelogo dat consumenten helpt binnen productgroepen producten met een betere samenstelling te kiezen via vijf kleurenscores.

<https://www.rivm.nl/voeding/nutri-score>

Nationaal Actieplan Groente en Fruit (NAGF)

Tot 2022 een publiek-privaat samenwerkingsverband (overheid, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties) waarbij werd ingezet op een verhoging van de afzet van groente en fruit (in 2022 vielen financiële middelen weg).

Levenscyclus-analyse (LCA)

Dit is een methode om de milieubelasting van een voedingsmiddel te berekenen op basis van een inventarisatie van alle relevante materiaal- en emissiestromen tijdens de hele levenscyclus.

CO₂-equivalenten (CO₂-eq)

Een eenheid waarmee de uitstoot van verschillende broeikasgassen (zoals CO₂, methaan en lachgas) wordt teruggebracht tot een vergelijkbare maat op basis van hun opwarmend effect t.o.v. CO₂.

Planetary Health Diet (PHD)

Voedingspatroon ontwikkeld door de EAT-Lancet Commission (2019) dat zowel de menselijke gezondheid als de planetaire grenzen centraal stelt.

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

december 2025

De zorg voor morgen
begint vandaag